

BOŽJA BESEDA DANES

Revija Slovenskega bibličnega gibanja ISSN 131-5772 XX (2013)

3

Žena je rodila kralja,
ki mu je ime Večni,
mati in devica je,
ni bilo in ne bo njej enake.
(antifona za praznik Marije, svete Božje matere)

Župnijska cerkev v Podgorju na avstrijskem Koroškem

UVODNA BESEDA

s. Snežna Večko, predsednica SBG

Vedno me je zaposlovalo vprašanje, ali in koliko je svet drugačen zaradi Jezusovega rojstva.

Odgovor nam daje Pavel v presretnem opisu sveta brez Boga. V prvem poglavju Pisma Rimljanom našteva pregrehe poganov in zaključuje, da so »polni vsakršne krivičnosti, zlobnosti, ... hudobije, ... brez pameti, brez zvestobe, brez srca, brez usmiljenja« (Rim 1, 29.31). V naši domovini nikakor ne moremo priti do konca s preteklostjo, v kateri so se te temne sile prosto razdivjale, v nekaterih delih sveta pa še vladajo z nepredstavljivo brutalnostjo. Pripoved Šina Dong-hjuka, ki se je rodil v severnokorejskem političnem taborišču in v njem preživel triindvajset let srhljivega trpinčenja in

razčlovečevanja, razkriva pekel na zemlji v vsej svoji protičlovečnosti v vsakem oziru. Pavlove besede se razodenejo v strašljivi resničnosti in izriše se neskončna razlika med svetom, v katerem vlada Bog, in stvarnostjo, iz katere je izgnan.

V zahodni civilizaciji se ponajša- mo s človečanskimi pravicami, ki so zrasle na krščanskih vrednotah (nekateri tega nočejo slišati). Ko se skuša pregnati Boga iz te civilizacije, narašča tudi hlad in brezobzirnost prav do tistih, katerim je Jezus vrnil dostojanstvo. Charles Péguy je zapisal, da se danes rojeva nov svet, svet brez Jezusa, ki pa je začuda svet blagostanja, družba blagostanja brez Jezusa ... Toda pesnik ve, da to ni res. Ta moderni svet je v resnici »svet popolnega uboštva, ker je najprej prostor strašnega *pomanjkanja svetega*; je svet brez občestva, ker je svet brez pobožnosti in brez misterija« (Gorazd Kocijančič).

In v tem svetu, da bi ga iztrgal iz te bede, se Bog ne naveliča ve-

dno znova obnavljati čudeže svoje ljubezni. Vsako leto nam daje doživeti praznik svojega človeškega rojstva. Kako čudovit, kako neumoren je v svoji ljubezni do nas! Kako ga ne bi ljubili iz vsega srca!

Ta številka *Božje besede danes* se v glavnem članku posveča Jezusovemu deviškemu rojstvu po Mariji, tej brezmadežni hčerki človeškega rodu. Spoznali bomo še druge prispevke in dogodke Slovenskega bibličnega gibanja. Zlasti smo zopet vabljeni na škofijska srečanja na svetopisemsko nedeljo 26. januarja.

Zopet se priporočamo za prostovoljni dar za *Božjo besedo danes* in se za ta dragoceni prispevek iskreno zahvaljujemo. Bog naj vas blagoslavlja skozi vse leto 2014!

Božja beseda danes je revija, ki jo izdaja Slovensko biblično gibanje.

Revija izhaja trikrat letno

Naslov gibanja in uredništva:

Poljanska 2, 1000 Ljubljana,
tel.: (01)43-14-278, (01)43-25-105 in
041/603 567, <http://sbg.rkc.si/>

Uredniški odbor:

doc. dr. s. Snežna Večko (odgovorna urednica),
terezija.vecko@guest.arnes.si
doc. dr. Marijan Peklaj,
marijan.peklaj@guest.arnes.si
prof. Bogomir Trošt, bogomir.trost@rkc.si

Cena: priporočen dar 5 EUR na leto

Transakcijski račun pri Krekovi banki:

št.: SI56 2420 0900 4563 958

Priprava in izvedba: Salve d. o. o. Ljubljana

Vsebina

UVODNA BESEDA (doc. dr. s. Snežna Večko)	2
GLOBINE NAŠE VERE	
Marijino devištvo – mit ali zgodovinska resnica? (Jure Sojč)	3
Od branja v molitev (Dr. Marijan Peklaj)	10
DOGAJANJE	
Dekanijsko srečanje bibličnih skupin dekanije Dravograd	14

Fotografije: Naslovnica, str. 7, 10, zadnja stran – s. Snežna Večko; str. 3 – iz avtorjevega arhiva; s. Meta Potočnik; str. 15 – Marjan Ruprecht.

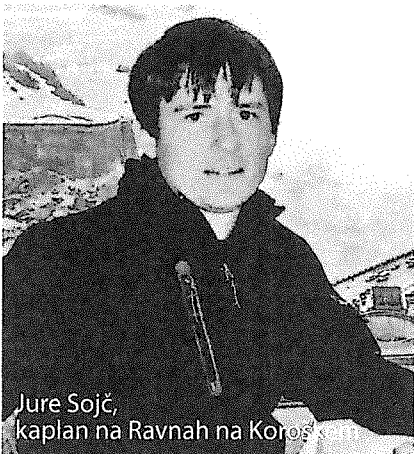
GLOBINE NAŠE VERE

Jure Sojč

MARIJINO DEVIŠTVO – MIT ALI ZGODOVINSKA RESNICA?

To je predavanje, ki ga je na svetopisemsko nedeljo, 27. januarja 2013 v dvorani pri frančiškanih v Mariboru imel g. Jure Sojč, takrat novomašnik mariborske škofije.

S tem vprašanjem začne Benedikt XVI. v svoji knjigi *Jezus iz Nazareta III* poglavje o Marijinem devištvu (Ratzinger 2012, 62). Že več stoletij kristjani govorimo o Mariji kot »blaženi Devici« ali »Devici Mariji«. V tem sestavku želim osvetliti razmišljanja o Marijinem devištvu na podlagi svetopisemskih poročil in cerkvenega izročila. Okvir razmišljanja bom razširil s pogledi modernih teologov na temo Marijinega devištv.

Jure Sojč, kaplan na Ravnah na Koroškem

Protestanti so že pred časom postavili pod vprašaj zgodovinskost deviškosti. V drugih predelih krščanstva je tema deviškosti temelj pravovernosti. Zopet drugje se tej temi bolj ali manj izogibajo. Marijino devištv so zanimali racionalisti, ki so vnaprej zavrnilo možnost čudežnih Božjih posegov v svet. Med katoličani (in pravoslavni) dogma o Marijini deviškosti do nedavnega ni bila vprašljiva. Po drugem vatiškem koncilu se njena trdnost začne krhati. Vprašanje deviškosti je bilo posebej izpostavljeno na Nizozemskem. Leta

1965/66 je J. van Kilsdonk, jezuit, študentski kaplan na univerzi v Amsterdamu, pritegnil pozornost, ko je dejal, da je biološko razumevanje Marijine deviškosti ovira za razvoj prave kristologije učlovečenja in da ta trditev nima bibličnih temeljev.¹ Skoraj istoča-

¹ Julija 1966 se je Kilsdonk zagovarjal v Rimu; oktobra istega leta je na radiu ponovil svoje trditve. Zato so se nizozemski škofje odločili, da ne dovolijo nobene dvoumnosti glede Marijinega devištv v katekizmu. Približno ob istem času so s tem imeli probleme v Nemčiji, kjer je Peter Lengsfeld, duhovnik in docent v Münstru, začel trditi, da na osnovi Svetega pisma ne more več zagovarjati tega, da Jožef ni Jezusov fizični oče. Lennsfelda je to stalo napredovanja (Brown 1973, 23).

Deviško spočetje je v Novi zavezi predvsem po urditev Jezusovega Božjega izvora.

sno je sloviti »holandski« katekizem zaradi dvoumnosti glede te teme vzdignil precej prahu. Katekizem je vsebinsko govoril o tem, da po svetopisemskem razodetju Jezusovo rojstvo »ni bilo iz volje moža« in da sta Matej in Luka izrazila teološko resnico, da je bilo Jezusovo rojstvo milost ter da je to Božji dar. V samem jedru torej katekizem ni povedal nič spornega, vendar so nekateri začeli govoriti, da je premalo izražena Marijina biološka deviškost tudi po rojstvu. Nova različica tega katekizma pravi, da je Cerkev vedno verovala in učila, da je bil Jezus rojen iz Ma-

rije Device po obsenčenju Svetega Duha brez posredovanja moškega. Rimsko posredovanje je pomagalo do te mere, da so v katekizmu jasno zapisali, da moški pri Jezusovem spočetju (učlovečenju) nima nobene vloge. Podobne teme o Marijinem devištvu, predvsem o zgodovinski trdnosti te resnice, se odpirajo širom po svetu. V Ameriki je poleg drugih znana Rosemary Ruether, ki je trdila, da je tema deviškega spočetja v evangelijih posledica sekundarnega razvoja in da je prvotno Jožefovo očetovstvo. Postavlja se vprašanje, ali je tema deviškosti še aktualna in ali je ne bi kazalo razlagati simbolično.

Najprej moramo reči, da evangelista Matej in Luka zanimata za Marijino deviško spočetje kot znamenje Božje izvolitve in milosti ter kot simbol, s katerim se dokazuje Jezusovo resnično Božje sinovstvo od samega rojstva naprej. Kaj torej pomeni deviško spočetje in kaj deviško rojstvo? Nekateri teologi govorijo o »*deviškem rojstvu*«, četudi pri tem mislijo, da se je spočetje zgodilo v zakonski spolnosti. Zopet drugi imajo spočetje za resnično nenaraven dogodek, pri katerem moški ni imel nič. Za nekatere je pojem »*deviškega rojstva*« nepomemben in zavzemajo stališče, da o tem ne moremo vedeti ničesar. Raymond Brown se je posvetil raziskovanju, da bi med vsemi možnostmi mogel odbrati zgodovinsko najprimernejšo.

Še nedolgo tega je čudežno ali čudež veljalo kot spremljevalec Božjega posega in vere. Sedaj pa se je zgodilo nekaj povsem drugega: kristjani so do čudežev postali nezaupljivi (Brown 1973, 29). Ne zgolj zaradi racionalizma ali šibke vernosti, ampak je to tudi posledica krščanskega zanimanja za pristno judovsko krščansko izročilo. Gre za to, da je Bog v naši zgodovini dejaven, toda zgodovi-

na, v kateri živimo, ni zgodovina čudežev. Na podlagi te teze se je počasi začelo rušiti dotedanje prepričanje o Jezusovem posebnem rojstvu, ki nima veliko skupnega s človeškim.² Ne pozabimo, da v veroizpovedi izpovedujemo, da nam je bil Jezus enak v vsem, razen v grehu. Rudolf Bultmann je prepričan, da so čudeži kasnejši in nezgodovinski dodatek k izročilu o Jezusu. Dodajali so jih pripovedovalci, ki so želeli videti Jezusa kot čudodelnika. Bultmanna je kljub vsem dokazom, ki jih je našel, gnala misel, da moderni človek preprosto ne verjame več v čudeže. Ernest Käsemann, eden Bultmannovih vidnejših učencev, se je oddaljil od učiteljevega stališča. Izhaja iz Jezusovih eksorcizmov, ki so današnjemu človeku nekaj tujega, in so vendar del avtentičnega zgodnjega poročanja o Jezusu. Če k problematiki pristopamo kot zgodovinarji, teologi in eksegeti, se ne bomo zadovoljili zgolj s tem, da devištvo postavljamo pod vprašaj zato, ker moderni človek ne verjame v deviško spočetje, po drugi strani pa tudi ne bomo rekli, da v devištvo verjamemo zgolj zato, ker so predniki verjeli vanj. Tako racionalisti kakor tradicionalisti morajo biti pri tem vprašanju odprti za skupno iskanje dokazov. Brown dokaze razvrsti v štiri poglavja: dokaz iz avtoritete, dokaz iz med seboj povezanih nauk, dokaz iz zgodovine, dokaz iz Svetega pisma.

V Stari zavezi je bilo devištvo neporočene ženske zaščiteno z Mojzesovim zakonom. Stara zaveza nagrajuje deviškost pred poroko. Mojzes duhovnikom naroča, naj za ženo vzamejo devico (3 Mz 21,3).

² Že v dobi patristike se je pojavil dvom v devištvo, ker se je zdelo preveč nenaravno. Origen v delu proti poganu Kelzu išče podobne primere iz živalskega sveta. Danes obstajajo laboratorijske možnosti reprodukcije s kloniranjem, v kar ni vključen človek.

Devištvo kot stalen življenjski stan pa v tistem času ni bilo zaželeno, ker je bilo biti poročen in imeti otroke razumljeno kot od Boga podeljena danost in blagoslov. Ko je Jeftejeva hči izvedela, da bo žrtvovana zaradi očetove prenegljene zaobljube, je prosila, da gre v gore objokovat svoje devištvo, ker »*ni spoznala moža*« (Sod 11,39). Za tistega, ki je bil brez otrok, je veljalo, da ni blagoslovljen. Poznamo stiske Abrahama in Sare (1 Mz 16,1), Rebeke (1 Mz 25,21), Rahele (1 Mz 30,1–2), Ane (1 Sam 1,5–6), v Novi zavezi Elizabete (Lk 1,7). Biti neporočen je pomenilo nekaj slabega, posebej za tiste, ki so Postavo razlagali, saj naj bi to, o čemer so govorili, tudi živeli. Danes se nam zdi logično, da so bili Jezus, Janez Krstnik in Pavel neporočeni. Za tisti čas pa to ni bilo.

VZDRŽNOST PRED BOGOM

Sveto pismo nas na nekaj mestih opozori, da je človeku potrebna čistost, preden stopi pred Boga. Spolno občevanje naredi moža in ženo nečista do večera (3 Mz 15,18). Tovrstna nečistost ni bila moralna, temveč obredna nečistost, ker je bilo človeško seme razumljeno kot sveto; podobno je veljalo za kri, ki je tudi naredila človeka nečistega. Ko so Izraelci prispeli do gore Sinaj, je Mojzes naročil možem, naj v dveh dneh pred srečanjem z Bogom na Sinaju nimajo stika z ženami (2 Mz 19,15). Ko je David zahteval posvečen kruh za svoje lačne vojake, je bil edini duhovnikov pogoj, da so se možje vzdržali žensk (1 Sam 21,5–6). Duhovniki so v času tempeljske službe ohranjali obredno čistost.

ESENI IN CELIBAT

Obstajale pa so manjše skupine Judov, ki so imele drugačen pogled na neporočenost. Nekateri člani

kumranske skupnosti, najverjetneje tisti, ki so v polnosti pristopili v skupnost, so bili celibaterji, medtem ko so bili drugi poročeni (Brown 1993, 1075). Nekateri eseni so prakticirali občasno vzdržnost podobno kot duhovniki v templju, ki so morali biti v času tempeljske daritve čisti. Ena od prepovedi, ki so jih našli v kumranskih spisih, je bila, da je bilo ženski dovoljeno živeti kjerkoli v deželi, samo v Jeruzalemu ne. Ta zakon naj bi predvsem preprečeval možne spolne stike v mestu, kjer je stal tempelj.

DEVIŠKOST IN MARIJA

V Novi zavezi sta deviškost in celibat razumljena v kontekstu nebeškega kraljestva. Po tem ko je Jezus govoril proti ločitvi, so se učenci začeli spraševati, če ne bi bilo bolje ostati samski. Jezus jim na to odgovarja: »*Ne dojemajo te besede vsi, temveč tisti, katerim je dano. Nekateri od evnuhov so se namreč že iz materinega telesa rodili takšni, nekateri so skopili ljudi, nekateri pa so se sami skopili zaradi nebeškega kraljestva*« (Mt 19,11-12). Jezus predstavi nov red, v katerem je vse podrejeno odnosu do nebeškega kraljestva. Poroka ni nujnost, saj bodo zavoljo nebeškega kraljestva nekateri ostali sami. Vstali se ne bodo več ženili (Lk 20,34-36). Deviškost in celibat anticipirata čas vstajenja ob koncu časov, ko bomo vsi kakor angeli. Knjiga Razodetja prikazuje posebno stanje tistih, ki so v deviškosti sledili Kristusu (Raz 14,3-5). V Janezovi skupnosti je bila odločitev za deviško življenje nedvomno zelo spoštovana. Pavel v Prvem pismu Korinčanom želi, da bi vsi lahko živeli samsko kakor on in dodaja: »... *toda vsak ima svoj milostni dar od Boga, eden tako, drugi tako*« (1 Kor 7,7). Neporočene in ovdovele opogumlja, naj vztrajajo v stanu, v katerem so (1 Kor 7,8). Pavel priznava, da od

Gospoda nima posebnega navodila glede devištva, vendar misli, naj vsak ostane v tem, kar je, najsi je poročen ali samski (1 Kor 7,25-26). V nadaljevanju svojega razmišljanja pravi, da je poročen človek razdeljen, ker ima skrb, kako bo zadovoljil sozakonca, medtem ko je skrb neporočenega ugajati Bogu tako v telesu kakor v duhu (1 Kor 7,34). Novozavezni pogled na devištvo je očitno v nasprotju s starozavezno judovsko kulturo. Znotraj tega novozaveznega pojmovanja skušamo razumeti Marijino deviškost.

Izročilo v ozadju evangelijev po Mateju in Luku³ je najverjetneje verjelo v Marijino deviškost pred, med in po rojstvu.⁴ Prav tako so verjeli, da Marija ni imela nobenih telesnih stikov z Jožefom. Brown trdi, da se Matej in Luka pri pisanju evangelija o otroštvu med seboj nista poznala. Njuni poročili se v nekaj elementih razlikujeta, četudi oba poročata o Marijinem spočetju v moči Svetega Duha. Jasno je, da oba evangelista verjameta, da je Marija potem, ko je spočela in rodila Jezusa, telesno ostala devica in ni imela nobenih stikov z Jožefom. Matej ni poznal Lukovega poročila o Jezusovem otroštvu in prav tako Luka ni poznal Matejevega, zato je toliko bolj zanimivo, da se v tej točki strinjata. To lahko preprosto pomeni, da je izročilo o tem obstajalo v več krščanskih skupnostih. Gotovo je bilo za kroženje te novice o Marijinem deviškem spočetju in rojstvu v skupnostih dovolj časa, preden sta ga evangelista vnesla vsak v svoje besedilo (Brown 1973, 52-53). Nekaj podobnega opaža John Meier, ki potrди neodvisnost med Matejem in Lukom in raz-

³ Pisana med letoma 80 in 100.

⁴ Klasična mariologija govori o trojni deviškosti: *ante partum, in partu, et post partum*. Ta nauk sega nazaj v četrto stoletje do Zenona Veronskega.

ličnost med poročili o otroštvu, kar govori za to, da je poročilo o Marijini deviškosti potovalo po več poteh in sega nazaj v čas pred nastankom evangelijev, ki sta to povzela. Potem to ni kasnejša »legenda«, ustvarjena proti koncu prvega stoletja (Meier 1991, 221). Papež Benedikt pravi, da je skrivnost postala javna šele po Marijini smrti in tako postala del skupnega izročila nastajajočega krščanstva (Benedikt 2012, 65).

JOŽEF ZNOTRAJ PRIPOVEDI

Matej poroča o Jezusovem čudežnem spočetju, ki je bilo Jožefu razodeto (Mt 1,18-25). Marija je zaročena z Jožefom. Iz Talmuda zvemo, da so se dekleta poročila med dvanajstim in trinajstim letom, fantje pa med štirinajstim in osemnajstim. Poroko so pripravili starši. Sestavljena je bila iz dveh delov. Prvi del je bila zaroka, ki je vključevala privolitev pred pričami. Ta pogodba, »zaroka«, je bila tako pomembna, da se je zaročenka že imenovala »žena«. Tako Matej v 1,20.24 imenuje Marijo Jožefovo ženo. Nevesta je še nekaj časa, od enega meseca do enega leta, ostala pri starših. Ponekod v Judeji sta zaročenca do končne vselitve pod isto streho lahko že živela skupaj, vendar to ni bil običaj v Galileji (Brown 1993, 83). Matej Jožefa in Marijo postavi v Betlehem, in ne v Galilejo, toda Brown trdi, da ima Matejevo poročilo o deviškem spočetju kljub drugi lokaciji ozadje, ki je močno vezano na galilejske običaje⁵ (Brown 1973, 65). Matej zapiše: »*Njen mož Jožef je bil pravičen in je ni hotel osramotiti, zato je sklenil, da jo bo skrivaj odslovil*« (Mt 1,19). Splošno so ta del razlagali kot Jožefovo sumničenje. Ju-

⁵ Galilejski zaročni oz. poročni običaj se razlikuje od jeruzalemskega.

stin⁶ pravi: »Jožef, ženin Marije, ki je sprva želel Marijo odsloviti, ker je mislil, da je zanosila po posredovanju moža /.../ iz prešuštva.«⁷ Tudi Ambrož, Avguštin in Janez Zlatousti so ta del besedila razlagali kot »Jožefovo sumničenje«. Brown opozarja, da Matej ne poudarja čudeža, ampak Božji načrt, po katerem Jožef brez telesnega združenja z Marijo omogoči, da Jezus, spočet kot Božji Sin, izvira iz Davidovega rodu (Brown 1993, 142).

Matej se v svojem poročilu sklicuje na Iz 7,14 (Mt 1,22–23) in pravi, da se je izpolnilo, kar je Gospod napovedal po preroku: »Glej, devica bo spočela in rodila sina in imenovali ga bodo Emanuel, kar pomeni: Bog z nami.«⁸ Papež Benedikt naredi zgodovinsko povezavo in pokaže, kako se v Izaijevi vrstici zrcali skrivnost Jezusa Kristusa (Benedikt 2012, 58). Hebrejski tekst Izaija 7,14 uporablja besedo *'alma*, kar pomeni mlada dekle, devica, v času poroke. Grški prevod Svetega pisma Septuaginta besedo *'alma* prevede s *parthénos*,⁹ ki prav tako pomeni devico. Vendar v Septuaginti ni jasno, da to pomeni spočeti otroka in ostati deviška. Ta pomen je dal besedilu Matej: Marija je spočela kot devica in ostala devica.¹⁰ Brown razlaga, da Iz 7,14 ni Matejev vir za vero v Jezusovo deviško spočetje in rojstvo. Ta vera je morala že obstajati, preden je evangelist uporabil navedek iz Izaija. Torej je Matej najprej dobil informacijo o deviškem rojstvu Mesija, potem pa razlagal

Iz 7,14 v luči tega dogodka. Že obstoječe izročilo je podkrepil s starozaveznim citatom. Prav tako ni dokazov, da je bil Iz 7,14 ključen pri oblikovanju Lukovega poročila o deviškem spočetju (Brown 1973, 64).

»NE SPOZNAM MOŽA«

V Lk 1,34 Marija na angelo besede, da bo spočela, odgovori z vprašanjem: »Kako se bo to zgodilo, ko ne spoznam moža?«. V semitski kulturi »spoznati« pomeni imeni spolni odnos (prim. 1 Mz 4,1).¹¹ Isto besedo uporablja Matej v 1,25: »... in ni je spoznal, dokler ni rodila sina; in dal mu je ime Jezus«. Je možno Marijine besede angelu razlagati tako, da bi otrok lahko bil spočet po normalni poti v času po angelovem obisku? Kljub temu da Luka v 1,27 dvakrat omenja Marijo kot »devico«, bi bilo teoretično možno razumeti angelo napoved tudi tako. To misel pa ovržejo besede iz tretjega poglavja. V Jezusovem rodovniku v Lukovi različici zvemo: »Ko je Jezus začel delovati, je bil star okrog trideset let. Bil je, kakor so mislili, Jožefov sin, Jožef pa Elijev ...« (Lk 3,23). Tako v Matejevi kot v Lukovi verziji rodovnika je Jezus predstavljen v Jožefovi liniji, ker je bil posvojen otrok vključen v družinsko linijo moža, ki ga je posvojil.

IGNACIJ ANTIOHIJSKI O DEVIŠTVU PRED JEZUSOVIM ROJSTVOM

V izročilu govorimo o Marijinem devištvu v treh obdobjih. O prvem govori Sveto pismo (*virginitas ante partum*), o drugem je spregovorilo cerkveno učiteljstvo (*virginitas in partu*), govori pa se tudi o devištvu po rojstvu (*virginitas post partum*).

Najstarejša omemba Marijinega devištva zunaj Svetega pisma je v

delih Ignacija Antiohijskega. Dve od petih Ignacijevih besedil o Mariji se nanašata na njeno devištvo. Ignacij poudarja, da se je Božji Sin »rodil iz device« (Pismo Smirnčanom 1,1). V Pismu Efežanom, kjer najdemo prvo patristično pričevanje o Marijinem devištvu, pravi: »Skrito je bilo pred vladarjem tega sveta Marijino devištvo« (Pismo Efežanom 19,1). Ignacijev pričevanje o deviškosti je pomembno, ker je bil škof v Antiohiji v Siriji. Matejev in Lukov evangelij naj bi nastala na področju Sirije. Tako je voditelj najstarejše krščanske skupnosti zunaj Palestine petindvajset do trideset let kasneje, kot sta pisala Matej in Luka, zapisal, da je vera v Marijino devištvo na tem področju živa in je del sirske vere. Najverjetneje je prvotni Ignacijev namen nasprotovati krivoverskim doketom, ki so učili, da se Jezus ni rodil v telesu.

DANAŠNJA TEOLOGIJA O DEVIŠTVU

Ko se teologija danes srečuje z vprašanjem Marijine deviškosti, se vedno najprej sreča s sadom deviškega spočetja. Zaradi otroka, ki je bil potem rojen, nekateri današnji teologi pravijo, da Marijinega devištva ob spočetju in porodu ne gre jemati v fiziološkem smislu.

Pannenberg, protestantski teolog, zavrača Marijino deviškost kot dogmo na podlagi Pavlova in Janezovega razumevanja Sinovega predobstoja. Seveda je njegov argument mogoče obrniti proti njemu, ker nikjer v Matejevem in v Lukovem evangeliju ni besede o tem, da bi Sin obstajal pred spočetjem.

Hans Küng svoj pogled izpelje iz dejstva, da deviškega rojstva ne najdemo zunaj Matejevega in Lukovega poročila, kar pomeni, da njegovo Božje sinovstvo ni odvisno od deviškega spočetja. Brown

6 Justin Pričevalec, umrl 165.

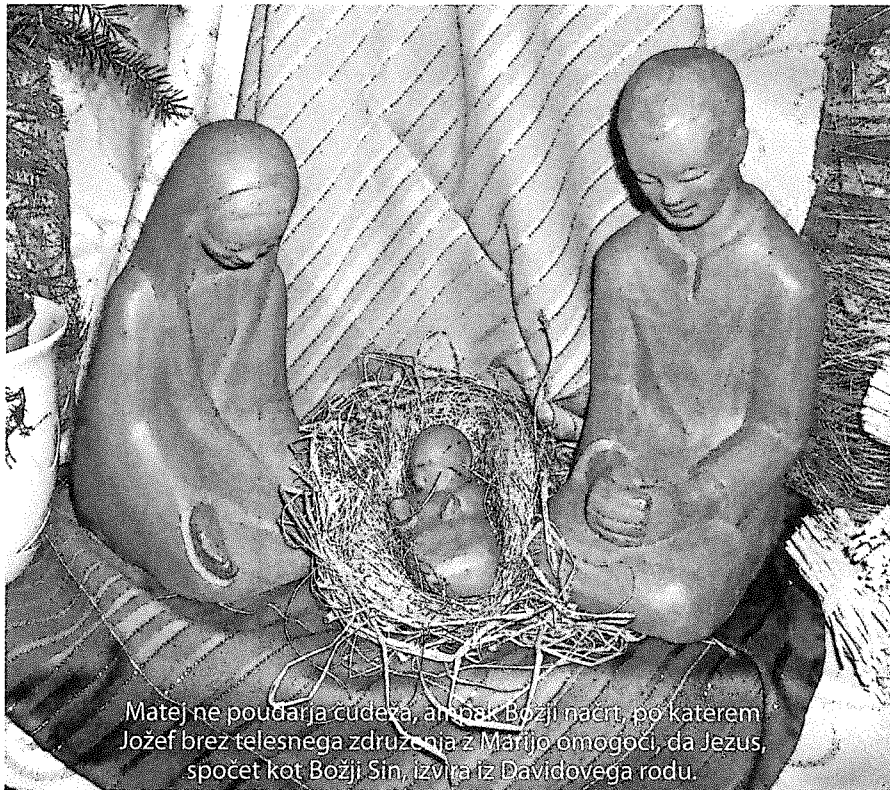
7 Justin, *Dialog z Judom Trifonom*.

8 Čas te Izaijeve izjave nam je znan. Dogaja se v letu 733 pr. Kr., ko je asirski kralj Tiglat Pileser III. zadužil vstajo sirsko-palestinskih držav (Benedikt 2012, 58).

9 παρθένος – Mt 1,23; 1 Kor 7,28.34.

10 Koncilna konstitucija *Lumen Gentium* v točki 55 pravi: »Sveto pismo Stare in Nove zaveze ter častljivo izročilo prikazujeta nalogo Odrešenikove Matere v redu odrešenja na vedno bolj jasen način in jo tako rekoč postavljata pred oči.«

11 »Človek je spoznal svojo ženo Evo. Spočela je in rodila Kajna.«

Matej ne poudarja čudeva, ampak Božji načrt, po katerem Jožef brez telesnega združenja z Marijo omogoči, da Jezus, spočet kot Božji Sin, izvira iz Davidovega rodu.

trdi, da Matej in Luka verjameta, da je bil Jezus rojen iz device. Prvi kristjani, ki niso verjeli v Marijino devištvo ob Jezusovem spočetju, kakor so bili ebioniti, veljajo za izjeme (Brown 1993, 527). Tisti, ki so razumeli Marijino deviškost kot dokaz, da Bog po Jezusu pripravlja nov začetek, so pravilno razmišljali. Walter Kasper ne pravi, da bo moderna eksegeza oslabila vero v deviško spočetje in rojstvo, pravi pa, da naj bo eksegeza odprta za vse smeri pomenov. Kasper zaključuje, da je razlaga Svetega pisma glede deviškega spočetja v zgodnjem obdobju Cerkve popolnoma skladna in da vsako veliko poseganje v takratne razlage kliče k majanju temeljev, ki so trdni (Kasper 1976, 272). Brown dodaja, da besede o deviškem spočetju v evangelijih ne dajejo dokončne gotovosti o zgodovinskih dejstvih, vendar je prepričan, da je s pomočjo novozaveznih dokazov lažje misliti na zgodovinske temelje, kakor vse skupaj imeti za golo teološko stvaritev (Brown 1993, 527).

POGANSKE KORENINE

Pogosto slišimo trditev, da je deviško spočetje v Matejevem in Lukovem evangeliju izpeljanka poganškega mita. Papež ta namigovanja zavrne, ker sta Matejevo in Lukovo poročilo po svojem temeljnem umevanju krepko zasidrana v svetopisemskem izročilu o Bogu Stvarniku in Odrešeniku (Benedikt 2012, 64). Brown v raziskavi domnevnih paralel v mitih pravi, da spočetje v takšnih pripovedih vedno vključuje *hieros gamos* – pomeni, da je spočetje rezultat srečanja med moškim (božanstvom) in žensko. Na kratko lahko rečemo, da poganški miti nikoli ne govorijo o »deviškem« spočetju, da bi judovski kristjani mogli povzeti že znano pojmovanje in ga prenesti na Jezusa (Brown 1993, 523). V poganških mitih ženske zanosijo po taki ali drugačni spolni združitvi s katerim od bogov. Nasprotno pa ne pri Mateju ne pri Luku Božji Duh nima nobene zveze s spolnostjo (Meier 1991, 221). Brown izpostavi, kako je Matejev evangelij zakoreninjen v Stari zavezi, zato je

nepredstavljivo, da bi Matej oskrnil tako močan starozavezni pojem Boga, v katerem ni nobenega prostora za misel o moškem, ki se zapleta z ženskami (Brown 1993, 602–604).

TEOLOŠKA VREDNOST DEVIŠKEGA SPOČETJA

Karl Rahner pravi, da se mora Cerkev zavedati, da ima dolžnost ne samo govoriti prave stvari, ampak tudi povedati prave stvari na pravi način, ker le tako je verjetno, da bo to pravilno učenje prešlo v vero ljudi (Rahner 1983, 219). Ni dovolj, da vztrajamo pri izjavi, ampak moramo izjavo tudi pravilno predstaviti. Deviško spočetje je v Novi zavezi predvsem potrditev Jezusovega Božjega izvora. Zgodnji cerkveni očetje so v svojih omembah deviškega rojstva izpostavljali, da je bil Jezus resnično rojen, je bil resnični človek. Marijino deviško rojstvo kaže na našo prenovo v Kristusu. Tertulijan pravi, da je Kristusovo spočetje in rojstvo povezano z našo duhovno prenovo. Avgustin je prepričan, da deviško rojstvo naše Glave v Duhu predstavlja novo deviško rojstvo članov po Svetem Duhu v Cerkvi. Karl Barth predstavi deviško rojstvo kot razodetje: v Jezusu Kristusu Bog preide iz skritosti svojega božanstva v Boga, ki je med nami in za nas.

»In ni je spoznal, dokler ni rodila sina; in dal mu je ime Jezus.«

S temi besedami Matej zaključuje poglavje o Jezusovem rojstvu (Mt 1,25). Če po biblični govorici »spoznati« pomeni imeti spolni stik z nekom, potem je za sodobnega bralca evangelija zelo enostavno misliti, da Matej tu sicer govori o Jožefovi in Marijini združnosti do Jezusovega rojstva, da pa sta po Jezusovem rojstvu imela spolne odnose kot normalna za-

konca. Meier to ovrže na primerih: V Psalmu 110 psalmist pravi: »*Gospod govori mojemu Gospodu: ‚Sédi na mojo desnico, dokler ne položim tvojih sovražnikov za podnožje tvojih nog.‘*« Psalmist besede »dokler« ne misli v smislu neke spremembe, ki naj bi se zgodila potem, ko bodo sovražniki položeni pod njegove noge; ta »dokler« ne meri na nobeno spremembo potem. Podobno Pavel piše Timoteju: »*Dokler ne pridem, se posvečaj branju, opominjanju, poučevanju*« (1 Tim 4,13). Tukaj ni mišljeno, da potem ko Pavel pride, tega ne bo več delal, ampak z »dokler« poudari čas do takrat, četudi se stvari po prihodu ne bodo spremenile (Meier 2001, 321). Davidova žena Mihala do dneva svoje smrti ne bo imela otroka (2 Sam 6,23). Nedvomno ga tudi potem ne bo ... Na koncu evangelija po Mateju Jezus učencem zagotavlja: »*Jaz sem z vami vse dni do konca sveta*« (Mt 28,20). Učence skrbi Jezusova navzočnost v teku človeške zgodovine in za ta čas jim jo zagotavlja, toda z nami bo tudi potem, na veke.

Pomen same po sebi dvoumne besede »dokler« (grško *heōs*) se nam razjasni iz konteksta. Matejev namen je razložiti Marijino deviškost med spočetjem in porodom, zato je njegov poudarek na dogodku pred Jezusovim rojstvom. Brown dodaja, da je Matej s to besedo izrazil svojo skrb za resnico o Marijinem devištvu pred Jezusovim rojstvom in da besede ničesar ne povedo o Marijinem in Jožefovem zakonskem življenju po rojstvu otroka (Brown 1993, 132).

JEZUSOVI BRATJE IN SESTRE

V Novi zavezi je kar nekaj vrstic, ki govorijo o Jezusovih bratih in sestrah (Mr 3,31; 6,3; Mt 13,55; Lk 8,19–20; Jn 2,12.7,5; Apd 12,17.15,13.21,18; 1 Kor 15,7; Gal

1,19.2,9.12; Jak 1,1; Jud 1). Če so to Marijini otroci, potem se Marijina deviškost nanaša samo na čas spočetja Jezusa. Po katoliškem pojmovanju so Jezusovi bratje in sestre njegovi bratranci in sestrične, medtem ko protestanti večinoma trdijo, da so to krvni bratje.¹² Pogled na to vprašanje je bil v začetku nejasen. Hegezip, spreobrnjen Jud iz 2. stol., je trdil, da so to Jezusovi krvni bratje in sestre, in jih je razlikoval od bratrancev in sestričen. Kljub temu Hegezip ni zanikal Marijinega deviškega spočetja Jezusa, le da so bili otroci polbratje in polsestre s skupno materjo, Marijo (Meier 2001, 318). Na zahodu je pogled oblikovalo mnenje Hieronima, ki je v delu Proti Helvidiju (ok. 383) dejal, da so bratje in sestre dejansko bratranci ter da sta tako Marija kot Jožef ostala trajno deviška. Na vzhodu so prevzeli mnenje, ki temelji v Jakobovem protoevangeliju, v katerem gre za otroke iz Jožefovega prejšnjega zakona; to pomeni, da so bili Jezusovi polbratje in polsestre.

Beseda »bratje« (*adelphoi*) se najpogosteje nanaša na krvne brate, vendar ne vedno, saj obstajajo primeri, kjer je ta beseda uporabljena za »sovernika« (Rim 9,3)¹³ ali sorodnika v širšem pomenu (Mt 5,22–24). V grški Stari zavezi je beseda *adelphoi* včasih uporabljena za sorodnika (prim. 1 Mz 29,12.15; 24,48). Njen pomen se nam odkriva preko hebrejskega »'ah«, ki pomeni brat (1 Mz 20,13; 25,26) pa tudi sorodnik (1 Mz 29,12.15). Grška uporaba besede se najverjetneje sklicuje na hebrejsko besedo 'ah s tem dvojnimi

pomenom (Brown 1978, 66). Kdo so potemtakem »*adelphoi*« po poročanju evangelistov? Ko je govor o bratih, gre za Jakoba, Jozeja, Juda in Simona (Mr 6,3). Ko Marko omenja žene ob križu, pravi: »*Bilo pa je tudi nekaj žena, ... Marija Magdalena, Marija, mati Jakoba mlajšega in Jožéja, in Saloma ...*« (Mr 15,40). Pri Mt 13,55 so omenjeni bratje Jakob, Jožef, Simon in Juda. Ko Matej govori o ženah pod križem, pravi: »*Med njimi so bile Marija Magdalena in Marija, mati Jakobova in Jožefova, ter mati Zebedejevih sinov*« (Mt 27,56). Je možno, da je ta Marija ista žena, ki jo Janez imenuje Marija Klopájeva in pravi, da je sestra Jezusove matere (Jn 19,25)?

Evangelist Matej Jezusovo mater in brate omenja tudi v poročilu, ki ga je povzel po Marku in nekoliko predelal (Mt 12,46–50 = Mr 3,31–35). »*Ko je še govoril množicam, glej, so stali zunaj njegova mati in njegovi bratje; želeli so govoriti z njim*« (Mt 12,46). Meier je prepričan, da zaradi načina, s katerim so predstavljeni Jezusova mati in njegovi bratje v nasprotju z množico, smemo sklepati, da gre med njimi za krvne vezi. Matej samostalnika postavlja drugega ob drugega: »*mati in bratje*« z enim svojilnim zaimkom (*hē mētēr kai hoi adelphoi autou*), medtem ko Marko vsakemu od samostalnikov doda svojilni zaimek: »*njegova mati in njegovi bratje*« (*hē mētēr autou kai hoi adelphoi autou*) (Mr 3,31)¹⁴ (Meier 1991, 323).

¹² Pravzaprav je treba vedeti, da sta Luter in Calvin priznavala Marijino trajno deviškost, kar pomeni, da po njunem Marija ni imela drugih otrok, in posledično Jezus ni imel bratov (Meier 2001, 319).

¹³ »*Kajti želel bi biti sam preklet in ločen od Kristusa v prid svojim bratom, ki so moji rojaki po mesu*« (Rim 9,3).

¹⁴ V slovenskem prevodu za razliko od izvornika najdemo v obeh primerih isto formulacijo. Vulgata uporablja kratko verzijo tako za Mr kakor tudi za Mt »*adhuc eo loquente ad turbas ecce mater eius et fratres stabant foris quaerentes loqui ei*« (Mt 12,46) in Mr »*et veniunt mater eius et fratres et foris stantes miserunt ad eum vocantes eum*« (3,31).

Epifanij¹⁵ pravi, da so to Jožefovi otroci iz prejšnjega zakona. Ne Matej ne Luka ne podpirata te rešitve. Mnenje, ki ga dobimo s prebiranjem poročil, je, da je zakon prvi tako za Marijo kakor za Jožefa. Če smo še natančnejši, nimamo nobene svetoписemskega vira, s katerim bi lahko potrdili, da so z »brati« (*adelphoi*) mišljeni polbratje.

Nasproti Epifaniju, ki je zagovarjal, kar se je širilo z Jakobovim protoevangelijem, nastopi sv. Hieronim. Njegovo mnenje je, da so Jezusovi bratje pravzaprav bratanci in da sta tako Jožef kakor Marija živela deviško. Hieronimova trditev brani Marijino devškost. Dodatek o Jožefovi devškosti nima bibličnih temeljev in je v 4. stol. nekaj novega. Kasneje niti sam Hieronim ni vedno enako zagovarjal tega stališča. Hieronim je grško besedo »*adelphos*« razlagal kot bratranec na temelju zgoraj navedenih starozaveznih mest, kjer je hebrejska beseda za brata »*ah*« razumljena ne kot brat, ampak sorodnik, med drugim možno tudi bratranec (1 Mz 29,12; 24,48). Očitno so bratanci mišljeni v 1 Krn 23,22. Niti aramejščina niti hebrejščina ne vsebujeta posebne besede za bratranca (Meier 2001, 325). V teh primerih bi hebrejsko besedo »*ah*« v grščino prevedli kot *adelphos*. Hieronim ni imel povsem prav, ko je trdil, da *adelphos* v starozaveznem pomenu označuje bratranca (Meier 2001, 325). Grški jezik pa ima posebno besedo za bratranca – *anepsios*.

ZAKLJUČEK

Zaključimo podobno, kot pravi Brown v sklepu prvega dela knjige *The Virginal Conception & Bodily*

Resurrection of Jesus, da je celota znanstvenih izsledkov, do katerih se je želel dokopati, »problem« pustila nerešen. Zaključek nas ne sme razočarati. Z njim lahko vzpodbudimo iskreno ekumensko diskusijo. Na tej točki se stikata dva poudarka, katoliški in protestantski, torej izročilo in Sveto pismo. Seveda bo ob poskusih približevanja prihajalo do neskladij. Formulacija, da je Marija v moči Svetega Duha deviško spočela, poudarja Jezusovo človeškost pa tudi njegovo posebnost, ki mu pripada kot Božjemu Sinu. Deviško spočetje je med drugim »ženo« postavilo v središče krščanskega čaščenja in zavest o tem je danes bolj aktualna kot kadarkoli. Kljub različnim stališčem glede Marije med različnimi veroizpovedmi se vendarle lahko strinjamo, da ni mogoče zanikati izjemne vloge, ki jo je devica, žena, imela skozi vsa obdobja krščanskega verovanja (Brown 1973, 67). Če po cerkvenih zakonih ženski ni dovoljeno predsedovati evharistiji, ne moremo zanikati, da je bila po Božji odločitvi ženska tista, ki je Jezusa »donosila« za zgodovinsko prisotnost med nami. Kasper se sprašuje, kako je ob odličnem mestu Marije mogoče govoriti o zatirani podobi žene. Ravno nasprotno velja, da je mariologija najboljša kritika čiste Cerkve moških (Kasper 2012, 195). Za vedno (tudi za današnji čas) ostaja resnična Marijina napoved, da jo bodo blagrovali vsi rodovi (Lk 1,48).

Literatura:

Bromiley, Geoffrey. 1985. *Theological dictionary of the New Testament*. Michigan: B. Eerdmans Publishing Company.

Brown, E. Raymond. 1993. *The Birth of Messiah*. New York: Doubleday.

Brown, E. Raymond. 1993. *The Death of Messiah II*. New York: Doubleday.

Brown, E. Raymond. 1973. *The Virginal Conception & Bodily Resurrection of Jesus*. New York: Paulist Press.

Calloway, Donald H. 2005. *The Virgin Mary and Theology of the Body*. Stockbridge Massachusetts: Marian Press

Cantalamessa, Raniero. 2003. *Marija, ogledalo Cerkve*. Ljubljana: Marijina kongregacija slovenskih bogoslovcev in duhovnikov.

Kasper, Walter. 1976. *Jesus the Christ*. New Jersey: Paulist Press.

Kasper, Walter. 2012. *Usmiljenje*. Ljubljana: Marijina kongregacija slovenskih bogoslovcev in duhovnikov.

McGuckin, John Anthony. 2004. *Patristic Theology*. Louisville: Westminster John Knox Press.

Meier, p. John. 1991. *A Marginal Jew I*. New Haven London: Yale University Press.

Meier, p. John. 2001. *A Marginal Jew III*. New Haven London: Yale University Press.

Rahner, Karl. 1983. *The Shape of the Church to Come*. New York: Crossroad.

Ratzinger, Joseph. 2012. *Jezus iz Nazareta III*. Ljubljana: Družina.

Katekizem katoliške Cerkve. 1993. Ljubljana: Družina.

15 Epifanij iz Salamine (cca 315–403). Delo, po katerem je znan, se imenuje »*Zdravilna škatla*« (Panarion) ali »*Nasprotovanje vsem herezijam*« (Haereses) (McGuckin 2004, 120).

Dr. Marijan Peklaj

OD BRANJA V MOLITEV

Študij in molitev – oblike dela v bibličnih skupinah

Navedeno predavanje je avtor predstavil na srečanju na svetopisemsko nedeljo 27. januarja 2013 v župnišču v Dolnjem Logatcu.

UVOD

Kaj je molitev? Na to vprašanje smo morali znati odgovoriti pri verouku. Starejša definicija je govorila, da je molitev »povzdigovanje duha k Bogu«, v našem času je bil odgovor bolj preprost: »Molitev je pogovor z Bogom.« Ne vem, če je kateri od mojih učencev, ko sem sam poučeval verouk, kaj več razumel o molitvi, kot sem sam razumel kot veroučenec. Nikdar nisem javno postavil vprašanja o tem. Sam pri sebi pa sem včasih godrnjal: »Kakšen pogovor z Bogom, ko pa govorim samo jaz; Bog nič ne govori. Ali me sploh sliši?«

Kaj pa se pravi brati Sveto pismo? Pri protestantskih kristjanih velikokrat naletim na izraz preučevanje Svetega pisma. V angleščini se v tej zvezi uporablja glagol *to study*. To se samo po sebi sliši zelo šolsko in pomeni razumsko razčlenjevanje, primerjanje različnih enot besedila in pridobivanje novih uvidov o vsebini svete knjige. Kdor »študira« Sveto pismo, ve vedno več, kaj je v njem zapisano in tudi ve, kje v obširni knjigi kaj stoji, lahko najbrž na pamet navede stavke in odstavke. Torej je poznavalec njegove vsebine. In kaj je

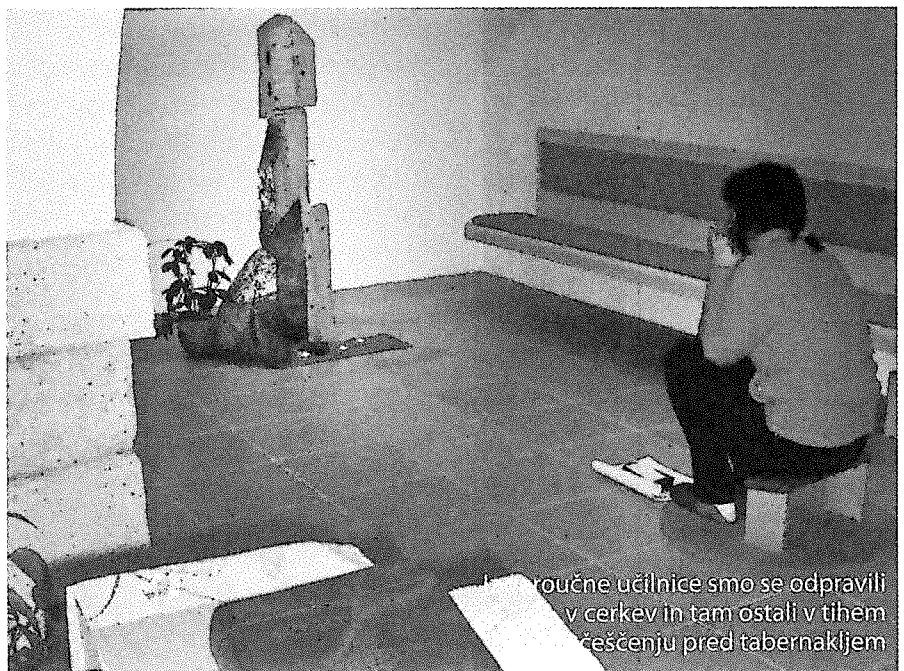
vsebina Svetega pisma? Zgodovina izvoljenega ljudstva, zgodbe, Jezusovo in Pavlovo življenje in delovanje ... Še kaj? Pravzaprav so tu še preroki, modrostni izreki, psalmi, težka Pavlova pisma, ampak to se nam lahko zdi nekam manj pomembno. Včasih se zdi, da se verujoči in neverujoči strinjamo v tem, da je Sveto pismo zakladnica informacij o Bogu in o Božjih zahtevah do ljudi. Tu imamo nauk, ki ga je treba z vero sprejeti, in tu imamo zapovedi, prepovedi in navodila, da bi se po njih ravnali. (Neverujoči bodo seveda rekli, da niti ne sprejemajo nauka niti ne priznavajo svetopisemskih moralnih norm.) Toda mišljenje, da imamo v Svetem pismu nauk, ki ga je treba verjeti in zapovedi, ki naj bi jih spolnjevali, je hudo nepopolno in zato zavajajoče.

Koncil o Svetem pismu spregovori tudi takole: »Oče, ki je v nebesih, prihaja v svetih knjigah ljubeče svojim otrokom naproti in se z njimi pogovarja« (BR 21). Torej je drža, ki na je na prvi pogled vsebovana v »študiju« ali »preučevanju« čisto nezadostna. In bratje in sestre protestantskih skupnosti v resnici prav tako kot mi težijo k temu, da bi se

po branju Svetega pisma srečali z živim Bogom in se z njim pogovarjali. Besede, ki jih uporabljamo za ukvarjanje s Svetim pismom, niso odločilne. Je e ena lepa beseda, vzeta iz evangelija po Luku: »Marija pa je vse te besede shranila in jih premišljevala v svojem srcu« (Lk 2,19). Marija je Božjo besedo doživljala »v živo« in jo je shranjevala in premišljevala. In to v srcu. Srce pa je v svetopisemski govorici središče osebe, njenega razumskega in čustvenega življenja.

KAKO DELAMO V NAŠIH BIBLIČNIH SKUPINAH

Pomislimo, da večina vernikov do pred nekaj sto leti ni bila pismena. Reformatorji, tudi slovenski, so z neverjetno prizadevnostjo začeli ne le s katekizmom in evangelijem, ampak tudi z abecedo. Vseeno krščanstva nikoli ni bilo brez svetih knjig. Misijonarji so brali latinsko Biblijo in jo sproti tolmačili v ljudstvu razumljivem jeziku. Po reformaciji se je vodilnim v Cerkvi zdelo, da je lahko nevarno za pravo vero in moralo, če bi ljudje vse poprek brali svete spise v razumljivem jeziku. To nezaupanje je bilo na 2. vatikanskem cerkvenem zbo-

Hiša kruha, Sveti Duh pri Škofji Loki.

ru dokončno premagano. Vsaj uradno. Piše: »Kristusovim vernikom mora biti na široko odprt dostop do Svetega pisma« (BR 22). Premik se je pokazal v poučevanju teologije, v bogoslužju, pri katehezi ... Slovenci smo v veliki meri pismeni, znamo brati. Tako je v zadnjih desetletjih veliko katoliških vernikov kupilo svoje Sveto pismo in številni so tudi začeli brati. Nekateri so obupali, drugi vztrajali. Zdi se razumljivo, da lahko branje Svetega pisma v skupini, prva taka skupina je družina, pomaga posameznemu verniku, da ne obupa, ko se mu zdi, da ničesar ne razume, čeprav ima pred seboj slovenski prevod. Začele so nastajati biblične skupine po župnijah, a tudi mladinske, molitvene, zakonske in druge skupine so vsaj del časa svojih srečanj posvetile branju Svetega pisma. O metodah dela v skupinah smo imeli priložnost brati tudi v reviji Božja beseda danes (Rudi Koncilja, Klaus Einspieler, Jana Podjavoršek in Vera Pavlič idr.).

Sam sem prvo skupino odraslih mož in žena dobil kot kaplan v Stožicah. Bila je »zapuščina« tedanjega nadškofa Šuštarja iz časa, ko še ni bil škof. Najprej sem vprašal, kako so to delali na mesečnih srečanjih pri kanoniku Šuštarju v stolnem župnišču. Povedali so mi in smo začeli skupaj: uvodna molitev, glasno branje odlomka, tišina, pogovor o prebranem, sklepna molitev. Glede snovi ni bilo težave. Rekli so, naj izbiramo lažja besedila; pred tem so brali evangelij po Marku, zdaj smo lepo po vrsti »jemali« Apostolska dela. Iz tistih let, okoli 1990, imam celo vrsto lepih spominov. Učil sem se, kako imajo besede svete knjige lahko popolnoma nepričakovane pomene, daleč stran od učenih komentarjev, ki sem jih uporabljal za priprave. Na še eno dediščino kanonika Šuštarja ne smem pozabiti. Po končanem pogovoru v krogu okoli prižgane sve-

če je sledila adoracija. Iz veroučne učilnice smo se odpravili v cerkev in tam ostali v tihem češčenju pred tabernakljem. Menda je bilo to pol ure. To tiho češčenje smo pozneje opustili. A ta molitev po branju in premišljevanju Svetega pisma mi zdaj prihaja živo v spomin. Kakor da bi mi danes hotel pokojni nadškof povedati: »Od branja k molitvi!«

Ko koncil spodbuja dušne pastirje, naj si prizadevajo, da bodo vernikom pomagali pri odkrivanju hrane Božje besede, dodaja: »Spominjajo pa naj se: branje Svetega pisma mora spremljati molitev, da to branje postane pogovor med Bogom in človekom; kajti Boga, njega nagovarjamo, kadar molimo; njega poslušamo, kadar beremo Božje izreke« (BR 25). Koncilski dokument tu uporablja besede sv. Ambroža, ki lepo pove, kako je branje svetih spisov molitev, pogovor z Bogom.

LECTIO DIVINA

Veliko je načinov, kako naj preučevanje Svetega pisma postane molitev. Osnovna je vera in zavedanje, da je v Knjigi zapisana Božja beseda, navdihnjena od Božjega Duha, ne pa kakršna koli literatura. Tako sta že uvodna in sklepna molitev okvir, ki nam pomaga, da se duhovno naravnamo na branje in se po bibličnem večeru tako uglašeni odpravimo domov kot »priče teh reči« (Lk 24,48). Po zadnjem koncilu se je začel oživljati starodavni krščanski način zasebnega in skupnega branja Svetega pisma, ki se latinsko imenuje LECTIO DIVINA (Božje branje). Izhaja od cerkvenih očetov, izrazito pa se je uveljavil pri menihih v 12. stoletju in dobil trdno obliko v Veliki kartuziji pri Grenoblu. Po času Frančiška Asiškega pa je ta metoda duhovnega branja zvođenela in šla bolj ali manj v pozabo. Kartuzijanski prior Guigo II. (+1193) je določil pobožno branje v štirih stopnjah: 1. branje; 2.

premišljevanje; 3. molitev; 4. zrenje. Pogosto se dodaja še peta stopnja: dejanje (akcija), ki pomeni konkretno odločitev, izhajajočo iz prebrane. Poudariti je treba, da gre za redno in zaporedno branje Svetega pisma. Izhodišče je vera, da je Sveto pismo – Sveto pismo in je torej od Boga dana duhovna hrana. V njej je veliko praktičnih življenjskih modrosti, veliko je preprosto občudovanja vredne prozne in pesniške lepote, množstvo zgodovinskih, kulturnih družbenih zanimivosti iz življenja v starem veku. Ni narobe, da vse to opazimo, a stremeti moramo z vso pozornostjo in ljubeznijo k temu, kaj želi Bog po teh besedah prav danes in prav nam povedati.

Sicer različni učitelji tega duhovnega branja navajajo različno število stopenj – od dveh do osem. Veliki učitelj branja po metodi *lectio divina*, je bil nedavno umrli kardinal Carlo Maria Martini. On je priporočal osem stopenj. Vendar ima prav Klaus Einspieler, ko pravi, da je »metoda ustvarjena za človeka in ne človek za metodo« (2006, BBD, št. 1, 14). Osnovne so torej štiri stopnje, katerih se držijo tudi trije zvezki premišljevanj nedeljskih evangelijev, ki so izšli pri Svetopisemski družbi Slovenije (2008-2010). Uvod z razlago metode je napisal tedanji mariborski nadškof pomočnik, danes nadškof, dr. Marjan Turnšek.

1. LECTIO – BRANJE

To je seznanjanje z besedilom. Dobro je zraven brati opombe in uporabiti reference na robu, če jih naša izdaja premore. Prva stopnja je v nekem smislu študijska. Preden namreč vstopimo v duhovno premlevanje in v molitev v ožjem smislu, moramo kolikor je mogoče dobro poznati tako imenovani dobesedni smisel zapisanega. To predpostavlja tudi čas in okoliščine nastanka besedila in prvotni namen pisca, kaj je hotel povedati

svojim sodobnikom, npr. Jezus ljudem v nazareški shodnici ali Pavel v Antiohiji. Če ne poznamo starih vzhodnih načinov izražanja, hitro zaidemo v premišljevanju v napačno smer. Osnovni ali prvi pomen besedila je nujna osnova za aktualizacijo in duhovno poglobitev. Temu bi se moglo reči preučevanje ali študij v ožjem smislu. K temu osnovnemu pomenu spada že simbolika in zveza med različnimi besedili, tudi med Staro in Novo zavezo.

2. MEDITATIO – PREMIŠLJEVANJE

Če smo že pri pravi stopnji bili pozorni na posamezne dele besedila – morda smo si kako besedo podčrtali –, je zdaj čas za to, da skušamo iti globlje v bogastvo pomenov. Uporabimo vzporedna mesta in svoje poznanje drugih delov Svetega pisma; v starozaveznem odlomku odkrivamo notranjo zvezo s kakim prizorom ali izjavo v Novi zavezi. Povezujemo z mislijo na Odrešenika Jezusa, na njegov križ in vstajenje ter na življenje Cerkev z evharistijo in drugimi zakramenti. Predvsem pa skušamo slišati, kaj iz tega določenega odlomka svetega besedila danes Bog govori meni osebno, me opominja, tolaži, spodbuja, kaže pot iz stiske. Temu bi se lahko reklo aktualizacija. Torej ne toliko ugotavljanje tega, kako drugi ljudje, npr. politiki ali cerkveni predstojniki delajo danes podobne napake, kot so jih ljudje v Svetem pismu, ampak bolj postavljati Bogu vprašanja o tem, kje vidim sebe, za kaj sem lahko Bogu hvaležen, v čem nisem na pravi poti, kako se lahko bolje napotim za Jezusom.

3. ORATIO – MOLITEV

Enzo Bianchi je dal svoji knjižici za uvajanje v *lectio divina* naslov **Moliti Besedo** (Pregare la Parola). Stopnje nekako prehajajo iz ene v naslednjo. Kdor z vero in ljubeznijo, ne le z radovednostjo, pristopi k

branju, že stopa v pogovor z Bogom. V Svetem pismu imamo veliko odlomkov, ki so molitve, npr. psalmi. Po premišljevanju smo pripravljene na to, da Boga slavimo in se mu zahvaljujemo, ker je tako dober, da nam je s svojim Svetim Duhom pomagal vsaj malo razumeti, kaj nam govori, in s tem že dal besede, s katerimi mu mi v molitvi lahko odgovorimo. Molitev je torej občudovanje, češčenje, zahvaljevanje in končno tudi prošnja. Predvsem čutimo potrebo, da prosimo, naj nam da moči, da bomo to, kar smo spoznali mogli tudi uresničevati. Pustiti moramo namreč, da nas Božja beseda spreminja in dela iz nas priče evangelija.

4. CONTEMPLATIO – ZRENJE

Tu ne gre več za delo, prej za uživanje, okušanje Božje bližine. Morda bi lahko rekli, da je več kot molitev. Človek se prepušča Bogu, okuša Besedo s srcem. Emavška učenca sta govorila: »Ali ni najino srce gorelo v naju, ko nama je po poti govoril in odpiral Pisma?« (Lk 24,32). Turnšek pravi: »V samem jedru gre za ‚počivanje v besedilu‘ z ljubeznijo ... (...) Kontemplacija je adoracija, slava, tihota pred njim, ki je zadnji cilj naše molitve, Kristusom Gospodom, zmagovalcem nad smrtjo, tistim, ki razodeva Očeta, edinim srednikom odrešenja, darovalcem evangeljskega veselja. (...) Da branje in meditacija preideta v zrenje, je potrebno, da naša duhovna pripravljenost postane pasivna pozornost, privolitev, pokorščina, sprejemljivost, ustrezljivost, ljubezen.« (2009, Uvod).

Za temi štirimi stopnjami številni učitelji postavljajo še peto:

ACTIO – DEJANJE. Božja bližina in moč, ki izhaja iz dialoga ob branju in premišljevanju svetega besedila, to kliče po akciji. Učenca, ki sta se z vstalim Jezusom zblížala na poti, ko jima je razlagal Pisma in ga prepoznala pri mizi ob lomljenju

kruha, nista obmirovala v gostilni, ampak ju je gnalo na cesto in proti Jeruzalemu, da bi svoje veselje delila z drugimi učenci in učenkami. Jezusu niti ni bilo treba tega posebej naročiti; goreče srce ju je vodilo in dajalo moč. Torej od besed k dejanjem. Čim bolj se poglobljamo v Božjo besedo, tem bolj nam je jasno, da smo poslani (latinsko: *missi*). Smo torej misijonarji. Tudi z aktivno udeležbo v življenju župnije.

Seveda spada k takemu soočanju z Božjo besedo že molitven vstop in molitev zahvale ob sklepu, ki bi ju tudi lahko šteli za posebni stopnji.

LECTIO DIVINA IN BIBLIČNA SKUPINA

Po izročilu je *lectio divina* najprej duhovno opravilo posameznika, močno pa se priporoča tudi za branje v skupini. Benedikt XVI.: »Je beseda, ki vsakogar nagovarja osebno, je pa tudi beseda, ki zida skupnost, ki zida Cerkev. Zato se je treba svetemu besedilu vedno bolj bližati v cerkvenem občestvu. V resnici je zelo pomembno skupno branje, kajti živi nosilec Svetega pisma je Božje ljudstvo, je Cerkev ...« (2011, CD131, 91).

Ko pogledamo zgoraj omenjene članke s pregledi načinov dela v bibličnih skupinah, vidimo, da so ti načini bolj ali manj usmerjeni prav po metodi *lectio divina*. Avtor, ki sem ga bral te dni, Enzo Bianco, za skupine predlaga šest stopenj:

1. klicanje Svetega Duha; 2. razglas Besede; 3. tišina za premišljevanje; 4. podelitev (*condivisione*) Besede; 5. molitev Besede; 6. sklep.

Kaj pravi sv. **Bazilij** o »podeljevanju« (sharing) v skupini? – »Govōri, če veš, za kaj gre, sprašuj brez namena, da bi se prepiral, odgovarjaj brez posmehovanja; ne prekinjaj tistega, ki govori, če pripoveduje koristne stvari; ne oglašaj se, da bi razkazoval svojo modrost in razgledanost; bodi zmeren v govorjenju in poslušanju; ne sramuj se, če se moraš še kaj nau-

čiti; poučuj brez iskanja svojih koristi; ne skrivaj tega, kar si se naučil od drugih« (navaja Bianco. 2003, 62-63; PG 32,229-230).

Srečujemo se z ljudmi, ki bi se srčno radi hranili s hrano Božje besede in jih mika, da bi se pridružili biblični skupini, a tega ne storijo. Ker imajo občutek, da nimajo pravega predznanja in se bodo v skupini osmešili. Takemu človeku je treba povedati, da je Božja beseda namenjena tudi njemu osebno in da bi bilo neumno, če bi odnehal v prizadevanju, da to sam odkrije. V skupini pa je velika odgovornost voditelja in vsakega udeleženca, da damo začetnikom in manj pripravljenim za besedno umetnost in duhovnost čutiti, da so sprejeti in da se veselimo njegovega oz. njene napredka. Na primeren način, ne zviška, jih je treba vključiti in spodbujati, da vztrajajo in napredujejo.

SKLEP

Velikokrat opazim pri udeležencih skupinskega »preučevanja« Svetega pisma, a tudi pri dušnih pastirjih, pričakovanje, da se bodo ob srečanjih kaj naučili in bodo več vedeli. Seveda ni samo to; veliko je takih, ki iskreno želijo dobiti pomoč za samostojno branje, premišljevanje in molitev. Vedno bolj mi je jasno, da ima ta dejavnost smisel, če nas vse vodi v vedno bolj živ dvogovor z Bogom. Da bi razumeli, kaj pomeni, da je molitev pogovor z Bogom in bi po tej molitvi rasla tudi ljubezen in pripravljenost za delo za Božje kraljestvo. To tudi pomeni neločljivo zvezo med branjem Svetega pisma v skupini, v družini in osebno ter bogoslužjem, posebno z evharistično skrivnostjo. Potem bomo tudi z veseljem sprejeli, kar pravi koncil, katerega 50-letnico obhajamo: »In v Božji besedi je vsebovana tolikšna sila in moč, da je ta Božja beseda za Cerkev opora in življenjska čilost, za otroke Cerkve trdnost vere, hrana

duše ter čisti in neusahljivi studenec duhovnega življenja« (BR 21).

Viri:

Sveto pismo Stare in Nove zaveze. Slovenski standardni prevod. 1996. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Koncilski dokumenti, Konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega cerkvenega zbora (1962-1965). 1980. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

Papeška biblična komisija, *Interpretacija Svetega pisma v Cerkvi.* 2000. Ljubljana: Družina (CD 87).

Papež Benedikt XVI. 2011. *Posinodalna apostolska spodbuda Gospodova beseda – Verbum Domini.* Ljubljana: Družina (CD 131).

Nekaj literature:

Bianco, Enzo. 2003. *Lectio Divina. Incontrare Dio nella sua Parola.* Torino: Elledici.

Bianchi, Enzo, 2008 (23. izdaja). *Pregare la Parola. Introduzione alla »Lectio Divina«.* Milano: Gribaudi.

Dar Svetega pisma. 2007. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca (Salve).

Einspieler, Klaus. 2006. Delo s Svetim pismom v skupinah. *Božja beseda danes* 13: št. 1, str. 13-14; št. 3, str. 13-14.

Koncilja, Rudi. 2004. Branje Svetega pisma v družini ali skupini. *Božja beseda danes* 11: št. 1, str. 3-7.

Podjavoršek, Jana in Pavlič, Vera. 2008. Branje Svetega pisma v biblični skupini. *Božja beseda danes* 15: št. 1, str. 11-12.

Turnšek, Marjan. 2002. *Govori, Gospod.* Maribor: Slomškova založba Turnšek, Marjan. 2008, 2009, 2010. Uvod, v: *Nedeljski evangeliji po metodi lectio divina.* Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Kratice:

BR – Dogmatična konstitucija (2. vatikanskega koncila) o Božjem razodetju.

CD – zbirka Cerkveni dokumenti (založba Družina).

Svetopisemska nedelja

26. JANUARJA 2014

Za nedeljo Svetega pisma smo pripravili srečanja v vsaki škofiji.

Na njih bodo predavatelji razlagali izbrano Božjo besedo, sodelovali bodo tudi pričevalci.

Vabljeni člani bibličnih skupin, bralci Božje besede pri liturgiji in vsi, ki se zavedate, kako pomembna je Božja beseda za vaše življenje.

Vsa srečanja bodo ob 15.00.

V SOBOTO, 25. JANUARJA

Ravne na Koroškem – dvorana župnijskega doma

V NEDELJO, 26. JANUARJA

Celje – Dom sv. Jožefa

Vipava – Škofijska gimnazija

Škofljica – dvorana župnijskega doma

Murska Sobota – dvorana župnijskega doma

Novo mesto – Baragov zavod (prijave p. Marko Novak OFM 041/742 721).

DOGAJANJE

V sestavku se bomo seznanili s srečanjem bibličnih skupin dekanije Dravograd, ki se vsako leto v soboto pred sveto-pisemsko nedeljo zberejo in poglobljajo v izbrano Božjo besedo. To srečanje je bilo v župnijskem domu na Ravnah na Koroškem, letos bo v soboto 25. januarja ob 15h na Ravnah na Koroškem.

DEKANIJSKO SREČANJE BIBLIČNIH SKUPIN DEKANIJE DRAVOGRAD 26.1. 2013

Srečanje se je pričelo z uvodno molitvijo in kratkim razmišljanjem voditeljice Marije Prikeržnik ob izbrani temi o veri pod vidikom **slišati, poslušati, poslušati drug drugega, biti slišan** (na temelju zgoščenke K. Einspielerja in M. Kapellerja *Naše srce diha z ušesi*). Tema je bila upodobljena tudi s simbolom valov morja in ladjic, kar so ga uporabili za osebno delo. Udeleženci so zatem na valove zapisovali, kaj predstavlja nevarnost za njihovo vero. Na ladjicah so bili odlomki Svetega pisma, ki predstavljajo svetilnik na morju življenja. Iz te Božje besede je vsak oblikoval molitev. Sledilo je enourno delo v štirih skupinah.

Vsaka skupina je dobila navodilo, da je pri branju svetopisemskega odlomka pozorna na to, kaj bomo slišali, da gledamo apostola Petra, ki se je moral kakor mnogi drugi šele uriti v poslušanje Jezusa.

1. skupina: SLIŠATI

Uvod: Moji dnevi so polni slišanih in izgovorjenih besed. Pogovori, nekateri gredo včasih mimo mene, spet drugi se me dotaknejo. Vedno

znova slišim besedo, ki se me dotakne in me ne pusti ravnodušnega – me draži, jezi in me opogumlja. Lahko slišim. Kaj vse? Ptico, potok, prijazno besedo ... Včasih pa slišim preveč: preveč hrupa, ropot, preveč glasov, preveč zahtev... Žal ni ničesar, kar bi me obvarovalo pred hrupom. Včasih hrepenim po tišini, po kraju, v katerem telefon ne zvoni, ni slišati avtomobila, ni glasbe in ni nikogar, ki bi od mene stalno nekaj želel, da bi slišal NEKAJ VEČ, BESEDO, BOGA.

Preberimo odlomek Mt 17,1-8

Vprašanja za pogovor

- ♦ Poiščite besede, ki so povezano z besedo SLIŠATI in jih podčrtajte. Preberemo podčrtane besede.
- ♦ **Glejmo Petra:** Kar Peter zagleda na gori, ga popolnoma prevzame, Jezusov obraz zasije kakor sonce. Božjo besedo slišimo običajno iz ust človeških oznanjevalcev. Peter pa je slišal, kako mu Bog neposredno spregovori.
- ♦ **Kdo vse mi posreduje Božjo besedo?** (človeški oznanjevalci)
- ♦ **Kdaj lahko rečem, da sem jo slišal direktno od Boga? Kako deluje Beseda na me?** (prijetno v duši, vest, narava, berilo...)
- ♦ **Kaj pomeni prisluhniti Božji besedi? Kako to storim?** (si povemo izkušnje: kaj nam najbolj pomaga, da res slišimo Boga – njegovo besedo, prostor, način)
- ♦ Kako mi gre, ko poslušam berila pri maši? Kaj mi ostane?
- ♦ **Poslušati ljubljene Sina! Zakaj naj poslušam Jezusa?** (naštejmo nekaj razlogov, zakaj se ga spleča poslušati). Premislite o minulem tednu (zadnjem času): v katerih

besedah in srečanjih, dejanjih ste bili odprti, da bi „slišali“ Jezusa?

2 skupina: POSLUŠATI (Marija)

Uvod: Kakšne so izkušnje poslušanja v vsakdanjem življenju? Dobro je, da me poslušáš Dobro je, da me poslušáš – ne mimogrede in površno, temveč pozorno. Večkrat si zaželim, da bi bil ob meni kdo, ki bi me poslušal – nekdo, ki me dolgo in dobro pozna, ali nekdo, ki me ne pozna, pa me razume. Dobro je, da me poslušáš, mi podariš čas Ob določenem človeku čutim, da mu zame ni vseeno. Čuti z menoj, ga zanima, kar mu pripovedujem. Pogosto mi beseda leži na jeziku, pa je ne morem izgovoriti. Takrat mi resnično pomaga, da drugi sliši tudi tisto, česar še nisem izrekel.

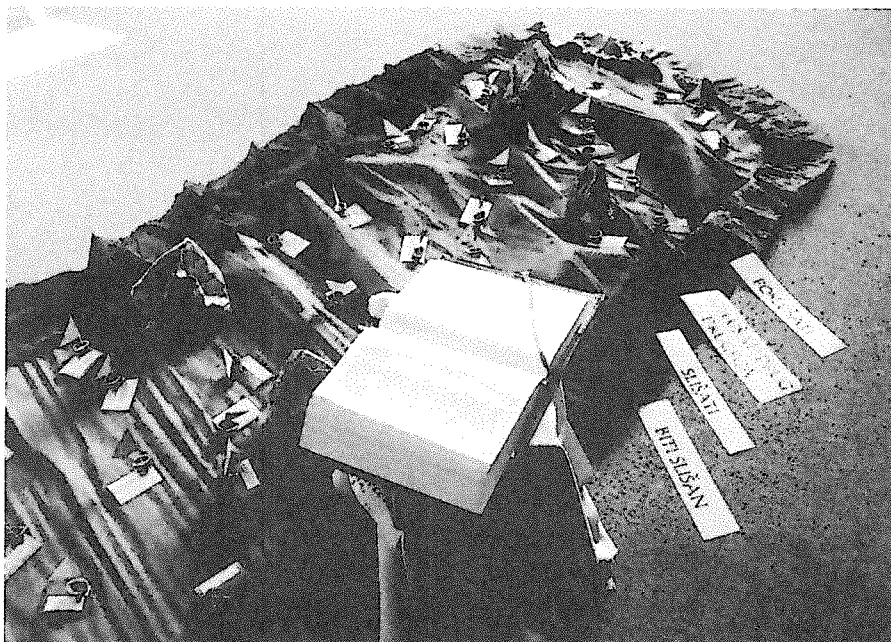
Ker me ti poslušáš, tudi sam sebi lažje prisluhnem. Tvoje odprto uho krepi moje notranje uho in moje misli se umirijo.

Na nekem kamnu iz starega veka, ki so ga našli na Vzhodu, je upodobljeno veliko število ušes. To je nazoren prikaz, kako pomembno je bilo že od nekdaj, da pozorno poslušamo. Če smo pripravljeni, nekomu nagniti svoje uho, lahko zraste vez pripadnosti. Tako je tudi z vero. Družiti se s Kristusom najprej pomeni, da ga poslušamo. To je bil tudi izziv za Jezusove učence.

Preberimo odlomek Jn 6,60-69

Vprašanja za pogovor

- ♦ Podčrtajte besede, ob katerih ste se pri branju ustavili
- ♦ Vse se je tako dobro začelo! Pet hlebov kruha in dve ribi. Ogromna množica ljudi, na koncu vsi siti in kljub temu trume spet odha-

4. skupina: BITI SLIŠAN

Kako si želimo, da bi nas kdo slišal, razumel, kaj smo povedali. Koliko besed povemo, toda katere so res slišane? Sem slišan sploh od Boga? Še tu nisem čisto prepričan.

Gledamo Petra: Tako usodnega dneva Peter še ni doživel. Po mnogih mesecih skupne poti se je naučil poslušati Jezusa. V njem in njegovih učencih je našel novo družino. Pomagali so drug drugemu kakor najbližjim sorodnikom. Kaj bi to močno vez lahko še pretrgalo? In potem tista noč, ki je vse spremenila. Tisto usodno vprašanje: Nisi tudi ti izmed njegovih? Odpove se Jezusu in njegovim učencem.

Preberimo odlomek Jn 21,15-19

Vprašanja za pogovor

- ♦ Poglejmo vprašanje, ki ga Jezus zastavi Petru: *Simon, Janezov sin, ali me ljubiš? Ime Simon, Janezov sin, nadomestite s svojim lastnim imenom. Kot Peter premislite, kaj se te ob tem vprašanju dotakne in kako bi ti odgovoril (nekaj trenutkov – lahko kratko odgovorijo)*
- ♦ Peter dobi trikrat vprašanje: *Me ljubiš? (trikrat, kot odgovor na zatajitev) Ali si pripravljen zame dati svoje življenje? Kako jaz izkazujem ljubezen Jezusu? Kaj storim za Boga in vero? Kaj sem pripravljen za Boga, za vero storiti? Bi dal življenje?*
- ♦ **Hrani moja jagnjeta, pasi moje ovce! To je moje poslanstvo! Koga naj hranim, pasem? Kako naj izpolnim to poslanstvo?**
- ♦ **Ali je hoja za Jezusom lahka, težka, kaj mi prinaša? Kako na me gledajo drugi, ko hodim za Jezusom?**

Po skupinskem delu je sledila sveta maša. V času pridige so skupine predstavile vsebino dela po skupinah. Spontane prošnje so bile kolikor mogoče vezane na temo.

In na koncu druženje ob prigrizku.

jajo! Eni ne verujejo! **Zakaj ljudje zapuščajo vero, Cerkev? Kako se najdem med neverujočimi, med tistimi, ki zapuščajo Cerkev?**

- ♦ Katere Jezusove besede, besede krščanskega nauka so tudi zame trde?
- ♦ Zakaj ostajam? Sem kaj podoben Petru v tem, ko se je odločil? Kaj doživljam ob tem, da ostajam veren in del Cerkve?

3. skupina: POSLUŠATI DRUG DRUGEGA

Nekomu želimo povedati nekaj pomembnega, pa nismo zbrali poguma in čas je neprimeren.

Včasih se bojimo, da drugi ne bodo doumel mojih misli, da bodo natele na gluha ušesa.

Toda za razumevanje ni potrebno, da drugi stvari vidi točno tako kot jaz.

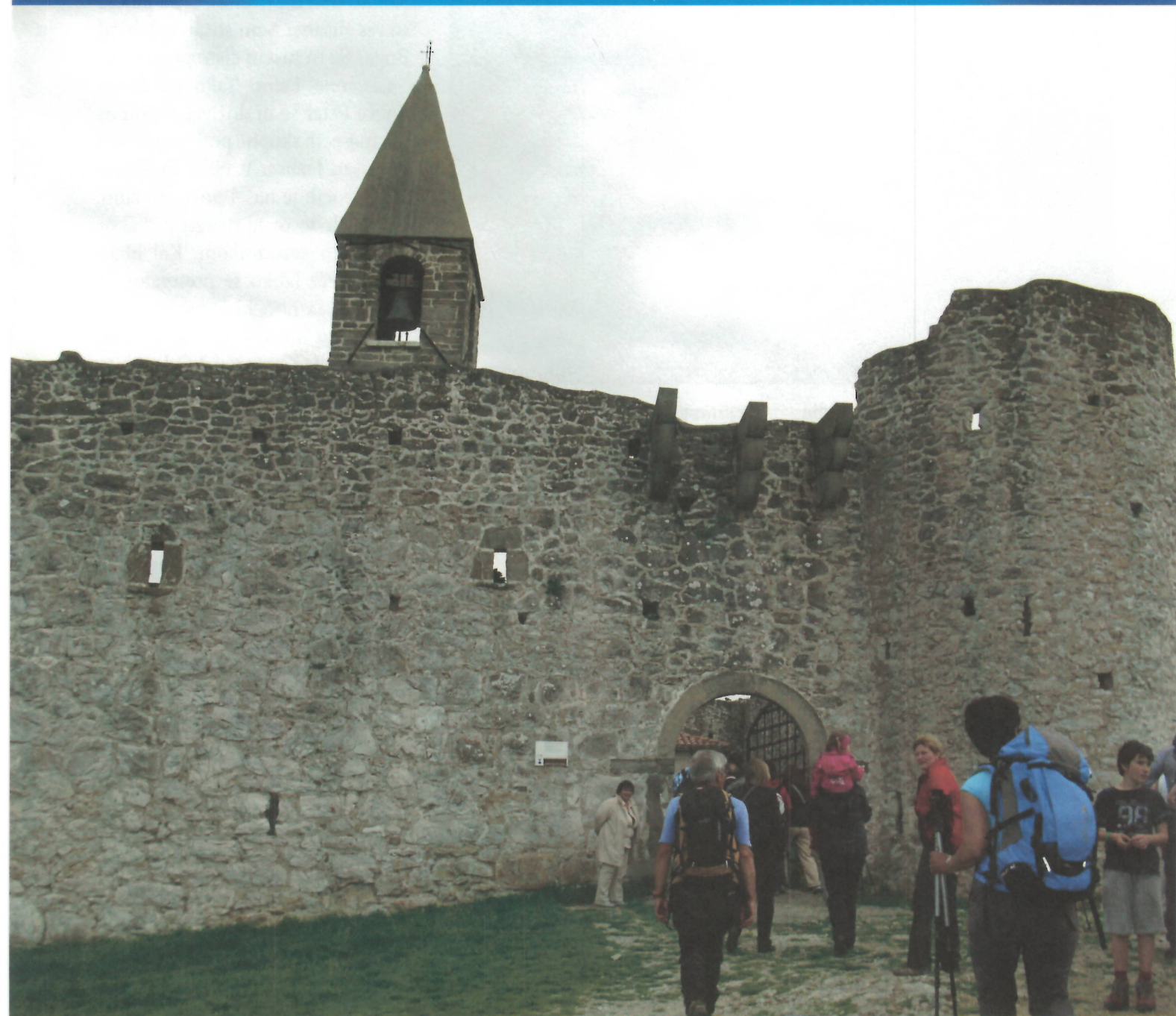
V Svetem pismu ni le govor o tem, da človek posluša Boga. Tudi Bog posluša človeka. Vera torej ni enosmernica. Zgodba o Petru, ki gre Jezusu po vodi nasproti, posebno tankočutno osvetljuje, kako nam lahko uspe, da drug drugega poslušamo. Hkrati pa nas tudi opozarja, da za to potrebujemo pomoč.

Preberimo odlomek Mt 14,25-32
nato sveta maša in druženje ob prigrizku. V času pridige so skupine

predstavile vsebino dela po skupinah, izpostavile kakršno misel, spontane prošnje, čimbolj vezane na temo.

Vprašanja za pogovor

- ♦ *Kaj smo slišali v tej Božji besedi? Podčrtaj besede, ob katerih si se ustavil, ki ti jih sporoča Jezus! Preberite, lahko kratko pokomentirate.*
 - ♦ **Kako bi opisali Petrovo ravnanje? Kaj je poslušal, kaj je slišal? Ali je to, kar je slišal, tudi verjel?** (*zaupa, je pogumen, odzove se na besedo, ne dvomi, poskusi ... Slišal je besedo pogum, ne boj se ... veter ga zmoti (hudi duh), ne verjame kar je slišal*)
 - ♦ Peter je začel dvomiti v Jezusove besede. **Imam tudi jaz kdaj dvome? Katere? Kdaj se me loteva dvom?**
 - ♦ **Ko pomisliš na svojo prihodnost, imaš strahove, česa te je strah?** (*povejo*)
 - ♦ Tvoja vera je močnejša kot veter in valovi, kot noč, ki te obdaja. Premagaj svoj strah in kljubuj! **Kaj ti Jezus odgovarja na tvoje strahove?**
 - ♦ **Kakšna je tvoja vera?** (*trdna, pogumna, mlačna, sem maloveren...*)
- Vzpodbuda: Odlomek te opogumlja z Jezusovimi besedami „Zaupaj! Pridi!“ Zapišite si kdaj te besede.*

Pavlove besede v Pismu Rimljanom razodevajo neskončen pomen Božjega prihoda na svet, kajti razlika med svetom, v katerem vlada Bog, in stvarnostjo, iz katere je izgnan, je neizmerljiva.

cerkev v Hrastovljah